

Страхиња Д. Полић
Универзитет у Београду
Учитељски факултет

Методичка теорија и пракса број 1/2018.
УДК: 821.163.41-93-14(082.2)(049.32)
стр. 205 - 209.

КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ – БИТАН И ИСТОВРЕДАН ДЕО СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Зорана Опачић, *Антологија књижевности за децу I– II*, Антологијска едиција *Десет
векова српске књижевности*, Нови Сад, Матица српска, 2018.

Српска књижевност за децу и младе је кроз своје трајање неретко остајала ван видокруга академске јавности и озбиљног књижевнонаучног интересовања. Управо су из тог разлога многи аутори посезали за антологичарским увидом у њено трајање и естетске домете, са настојањима да одабиром најрепрезентативнијих текстова успоставе њен уметнички идентитет и књижевни легитимитет. Током двадесетог века било је више таквих покушаја, од *Антологије југословенске савремене децје књижевности* Живојина Карића из 1936. године, преко бројних антологија из шездесетих и седамдесетих година прошлога века, док се међу најзначајније убрајају антологије Боре Ћосића, Борислава Павића, као и вероватно најутицајнија *Антологија српске поезије за децу* Душана Радовића (коју је постхумно довршио Матија Бећковић 1984. године). Велики значај Радовићеве антологије огледа се пре свега у критеријуму избора текстова; она је остварила превратнички искорак од дидактичког вредновања књижевности за децу и усмерила пажњу на истицање њених естетских квалитета. Више од тридесет година касније, српска књижевност за децу и младе добија нову значајну антологију која окупља два и по века њеног постојања, а њен аутор приступа избору текстова са врло профилисаном свешћу о овој књижевности, као и свим претходним антологичарским подухватима.

У деветом колу едиције *Десет векова српске књижевности* Матице српске – чији је задатак да у 120 књига представи најзначајнија дела наше књижевности – објављена је, у два тома, *Антологија књижевности за децу* Зоране Опачић. Придружавањем књижевности за децу и младе у корпус најзнаменитијих споменика писане речи на српском језику омогућава да ова књижевност добије своју естетску, националну и књижевноисторијску вредност. Присуство стваралаштва за децу и младе међу осталим делима српске књижевности из ове едиције потврђује њен уметнички легитимитет; основни антологичарев циљ био је да се представи целокупна дечија књижевност у распону од два и по века њеног трајања и потврди на репрезентативним примерима.

На самом почетку *Антологије српске књижевности за децу* налази се врло обиман предговор, прецизан и детаљан увод у разумевање природе књижевности за децу, њене књижевноисторијске позиције у српској култури и историјско-поетичке еволуције. Зорана Опачић је пришла приређивању са јасном и израженом свешћу о ранијим антологијама, али такође са јасном сопственом антологичарском стратегијом.

Импозантна и пажње вредна обимност грађе омогућила је приређивачу да формира битно књижевноуметничко језгро српске наивне литературе: у њему се налази осамдесет и четири аутора лирских и лирско-епских дела и педесет и пет аутора краће прозе, од којих су неки заступљени у различитим жанровима (нпр. Радовић, Ћопић, Дејан Алексић и др.). Посматрајући садржај антологије кроз историјску раван уочава се распон од два и по века између првог и последњег дела, тачније од Орфелинове песме из 1765. (а у прози ауторских басни Доситеја Обрадовића) до текстова Игора Коларова, објављених 2016. године. Иако је и раније било антологија које су настојале да укажу на континуитет у књижевном стваралаштву за децу и младе, *Антологија књижевности за децу* Зоране Опачић даје најцеловитији увид у њено вишевековно континуирано трајање, нудећи читаоцу текстове из доба просвећености, романтизма и реализма, преко међуратне књижевности и модернизма, па све до постмодернистичких поетских и прозних остварења.

Организација садржаја у *Антологији* израста на комбинацији хронолошког и генолошког принципа: општа подела је жанровска, а унутар ње нижу се текстови према години рођења стваралаца. Тиме се очувава прегледност *Антологије*, а избегава преплитање текстова према години објављивања, с обзиром на велики временски распон у објављивању многих аутора.

Антологија књижевности за децу објављена је у два тома: у првом су садржана најзначајнија поетска и лирско-епска дела за децу и младе, док је други том посвећен краткој прози. Из антологије су изузети текстови романескне прозе, дела народне књижевности која се по својој природи припајају корпусу књижевности за децу, као и драмска књижевност. Упркос томе, реч је о антологији уметничке књижевности за децу која је по свом обиму, присутности великог броја важних аутора и њихових текстова, као и уврштеним жанровима знатно шира од оних које су до сада публиковане у нашој књижевности. Приметно је да тиме читаоцима није ускраћена

могућност да се уоче све поетичке промене кроз које је у свом трајању ова књижевност пролазила. Јер, присутност два књижевна рода, са свим прелазним жанровским модалитетима, попут лирско-епских врста, лирске прозе и стиховане приче потврђује веома висок облик свеобухватности овог антологијског концепта. Упркос разноликости и жанровском вишеобличју наивне књижевности, ауторка антологије даје врло прецизну типологију књижевних врста, уочавајући и описујући доминантне поетичке механизме којима се аутори служе у зависности од стилске формације којој припадају, личних поетичких назора или избора жанра.

Када је у питању сам избор текстова, важно је напоменути да *Антологија* у своје корице смешта све ауторе „српског говорног подручја из различитих региона (Србије, данашње БиХ / Републике Српске, Хрватске, Црне Горе) који стварају на српском језику и припадају српском идентитету, ма где живели“. (Опачић 2018: 27) Ово је такође важан критеријум у селектирању текстова *Антологије* – реч је о целовитом и најширем корпусу националне књижевности за децу и младе којим се стиче увид у целокупно стваралаштво за младе на српском језику.

Осврнувши се на транспозицију појма *дечијег у наивно*, као специфичног доживљаја света иманентног и деци и одраслима, З. Опачић уноси текстове који начелно припадају књижевности „за одрасле“, али кореспондирају тематски или поетички и укидају границу међу њима. Из тог разлога, у *Антологији* своје место проналазе и дела Захарија Орфелина, Оскара Давича, Данила Киша и других аутора. Оваквим избором потврђен је симбиотички однос двеју књижевности и њихова многострука повезаност.

Како се у предговору и истиче, основни критеријум у одабиру текстова био је естетски, са јасно израженом свешћу да се истакну „многобројна лица наивне приче и песме и различите поетичке обрасце“. (Опачић 2018: 26) Ако бисмо могли говорити о *одсутву* неког критеријума, онда је свакако важно истаћи да се приређивач није водио ванкњижевним аспектима и педагошким импликацијама наивне књижевности. Дакле, прва и основна намера била је „да се у целокупном корпусу, почев од 18. до 21. века, укаже на дела заснована на наивној слици света, очујењу, дечјој игри и имагинацији, хумору и парадоксу, водећи рачуна о заступљености различитих поетичких начела.“ (Опачић 2018: 26)

Први део предговора, „Од узрасног до поетичког одређења“, на изваначан начин успоставља координате наивне књижевности. Полазећи од самих терминолошких недоумица и различитих означитељских пракси за оно што се назива „наивном књижевношћу“, „књижевношћу за децу и младе“ или пак „књижевношћу за осетљиве“, Зорана Опачић указује на њену сложеност, посматрајући је „као разуђени корпус текстова одређен рецепцијским својствима и могућностима младих читалаца“. (Опачић 2018: 17) Ауторка потом даје врло темељит преглед позиције наивне књижевности кроз историју српске књижевне историје и критике, потцртавајући њену негативну рецепцију с почетка двадесетог века (међу којима се налазе и значајна имена српске књижевне науке, попут Богдана Поповића) и постепену афирмацију с појавом

авангардних тенденција у српској књижевности (Марко Ристић, Станислав Винавер). Теоријско промишљање дечије књижевности, започето у међуратном, доживљава своју обнову у послератном периоду, када се у полемисање о природи наивне књижевности укључују и знаменити аутори попут Данила Киша, Милована Данојлића, Бранка Миљковића и Душана Радовића, чијом је антологијом „вишегенерацијска борба за идентитет, самосталност и значај наивне књижевности у великој мери је завршена“. (Опачић 2018: 23) Радовићево „свођење рачуна“ са генерацијом песника којима је и сам припадао, и чије естетске вредности ревидира крајњи је домет ове етапе књижевности за децу. *Антологија књижевности за децу* Зоране Опачић недвосмислено потврђује естетску заснованост Радовићеве антологије, будући да се избор песама из радовићевске етапе код обеју антологичара подударно; ова подударност, са тридесетогодишње дистанце, још једном потврђује магистралне токове српске књижевности за децу. Тиме се статус појединих аутора, којима припада и сам Радовић, ревалоризује. Додатно, ова антологија иде даље, и то је један од њених најважнијих доприноса. Реч је о својеврсном „свођењу рачуна“, а заправо првом озбиљном систематском вредновању књижевног стваралаштва за децу пострадовићевског периода. На тај начин је оно смештено у контекст наше целокупне књижевности за децу и тиме припојено канонским остварењима претходника, откривајући притом, у књижевноисторијској равни, однос пострадовићевске поезије према књижевној традицији. Уз поједине ауторе чија дела је још Радовић убрајао у канонска (Мошо Одаловић, Драгомир Ђорђевић), *Антологија књижевности за децу* Зоране Опачић дописује листу значајних аутора касније генерације: Душан Поп Ђурђев, Дејан Алексић, Игор Коларов, Јасминка Петровић, Бранко Стевановић, Весна Алексић, Мирјана Булатовић и др.

Посебан допринос предговора представља и одељак у којем се разматра периодизација српске књижевности за децу и младе („Питање периодизације књижевности за децу и младе“). Књижевноисторијски обрасци примењени у овом предговору показују најцеловитију периодизацију, превасходно песништва за децу (мада се и историјска поетика лирско-епских и кратких прозних жанрова такође осветљава у овом предговору): они су у исто време и временски и поетички условљени и омогућавају јасне увиде у кључне поетичке промене на плану средишњег еволутивног развоја српске поезије за децу, не лишвавајући је њених појединости и разноликих поетичких рукаваца који јој припадају. Организована према кључним песничким фигурама, у три главне етапе (Јован Јовановић Змај, Александар Вучо и Душан Радовић), са свешћу о постојању подетапа и поетичког динамизма, периодизација Зоране Опачић представља на најбољи начин утемељен књижевноисторијски развој нашег песништва за децу и младе: не повинује се ригидном нормативизму и задржава свест о традицијским везама које међу етапама недвосмислено постоје.

На крају, јасно је да сваки антологичарски подухват неизоставно рачуна на удео субјективног у одабиру текстова. Антологије у српској књижевности то несумњиво

потврђују: од Поповићевог изузимања важних Дисових песама из *Антологије новије српске лирике*, великих Црњанских песама из *Антологије српског песништва* Миодрага Павловића, па све до антологија наивне књижевности, попут Радовићеве, избор текстова никад не искључује удео личног афинитета. Ипак, чини се да *Антологија књижевности за децу* Зоране Опачић то превазилази и несумњиво израста на теоријским постулатима савремене науке о књижевности за децу, што потврђују и ставови из предговора.

Приређивачу се исто, али само наизглед, могу наметнути приговори у изостављању обимнијих текстова, као што је реч са целовитим поемама. Но, јасно је да се техничке и издавачке могућности овде исцрпљују и да се репрезентативни текстови већег обима могу наћи само на овај начин у *Антологији*, упризорени кроз пажљиво одабране одломке који на илустративан начин одсликавају поетику целовитог текста, какав је рецимо случај са Вучовим поемама. Други ће пак обимнији текстови наћи места у ауторским књигама својих писаца.

Према томе, пред нама је једна капитална антологија међу чијим страницама су сабрани текстови који показују сво поетско и тематско богатство српске књижевности за децу и младе, коначно стављено у контекст целокупне српске књижевности, чинећи га њеним битним и важним делом. Тиме је значај *Антологије српске књижевности за децу* несумњиво двосмеран: она је једнако важна за статус српске књижевности за децу и младе, али, у истој мери, и за едицију *Десет векова српске књижевности* Матице српске и њену пројектовану улогу у српској књижевности и култури.